

Az ilyen lelkialkatú emberek az élet legnagyobb csapásait is némán fogadják, mint azt, hogy nincs kenyér, mint azt, hogy az éhség és a nyomor, a lemondás, az áldozatoság és a zokszó nélkül végzett munka éppúgy az élet végső állomásához vezet, mint az elszánt küzdelem, mely más útra tereli a történelem szekerét. Igen, csak az út más, és az állomások mások.

Somogyi Pál ezen az égő talajon, amikor annak minden üszke, forrósága átsütött rajta, szegődött el az irodalomhoz. A szólitás egészen mélyről jött, s mint őstehetség, aki a verstan legelemibb törvényeit sem ismeri, úgy kezdett verset írni, ahogy a szíve diktálta: úgy írt, mint a század második évtizedének megannyi proletár költője szerte a világban. Írástudóktól, szerkesztőktől kért útmutatást ahhoz, hogy mindent, ami tudatában, érzelmeiben vadul forrtogott, mint egy tomboló kohóban, formába öntse. Majdnem úgy, mint ahogy a Költő tiszta szívvel fölajdult: »Nem én kiáltok, a föld dübörög«.

Ennek mintegy folytatásaként Somogyi József Attila előtt tíz esztendővel írta:

*Mintha minden halott fölébredt volna,
Az utcákat elöntötte az emberár,
A lovak járdátn dacos emberlábak
Rengetege dobban,
Melyek alatt szikrázó vén kövek
Énekelnek.*

Azt a féktelen tüzet, mely ki tudja hány évi csitítgatás után még mindig benne tombolt, kimondatlanul, eléghetetlenül, életében nem egyszer akarta a vers katlanába süríteni. Erről tanúskodik az a bibliográfiai adat, hogy első kötete, mely 1921-ben Pécssett jelent meg, a TERJED A TŰZ címet viseli. Második művét 1926-ban Újvidéken Faust Imre jelentette meg. Ennek a kötetének címadó lapjára ezt írta: ATOK-ÁLDOTT TŰZ.

És más strófái között is hol innen, hol távolból süt felénk az őt űző, szüntelenül dohogó, zaklató, perzselő tűz. Lobog benne a MÁGLYA kiolthatatlanul, akár a Piros cipellőkben, anderseni hévvel, mint a lélek falai közé szorult lángfolyam. Valami megsejtés ez? A víziókban élő poéta álma lenne tán? Visszaálmódás, vagy megálmódás? Ki tudja tisztán kiolvasni a lélek rezdüléseit, ha képleteiben kevés az ismert, és sok az ismeretlen?

A válasz keresésére éjszaka indul a költő a robot nagy börtönéből

*a megváltó tüzek szentélye felé,
hol megáldott lázban fenik
a fekélyeket irtó orvoskéseket,
minden fegyver erre céloz...
Bármerre fordulsz,
gyülok villan rád,
A ma igaz arca az éjjel.*

LÉVAY ENDRE

TÁJUNK NÉPKÖLTÉSZE

IVE PRČIČ: *Bunjevačke narodne pisme.*
Osvit, Szabadka, 1971.

Az alkotó munkával párhuzamosan a gyűjtők munkája is egyre nagyobb területeket ölel fel. Így tán elérjük majd azt is, hogy nem lesz többé olyan szögletünk, mely megművelés

nélkül marad. Néhány emberöltővel ezelőtt, amikor földjeinken és ezen a homokvidéken kevés volt az írástudó, a dal, a költészet még leíratlanul a nép nyelvében élt, szájról

szájra járt, csiszolódott, alakult, de akik tovább adták, mindig vigyáztak arra, hogy az önnön vagy onnan beható új elemek, vagy a korszerűbb hangvételek el ne nyeljék eredeti szépségeit. Mert a népköltészet a maga ősi gyökereiben a néplelek ártatlan, naivan szép líráját, ehhez simuló dallamosságát, játékoságát s mindezek mélyén azt a népi bölcsességet tükrözi, amely a történelem útján a természettel és minden ellennel folytatott örökös harcban éri elődött meg benne. Így magát örökítette meg olyan arccal, ami ma is a lényege: olyan életstílussal, melyet vérmérséklete, alig változó környezete, sorsa, belső életviszonyai neveltek ki benne.

A bunyevác-horvát népköltészet sok ilyen jegyet őrzött meg a leűnt századokból. És ha jobban megfigyeljük, újabb és újabb feldolgozásban, csoportosításban, műfajonkénti válogatásban olvassuk ezeket a régi nigmusokat, a táj mindegyre növekvő mélységeiből, távolságaiból az ember kerül közelebb hozzánk: hitelesebb a képe, cselekvése, átélhetőbb az öröme, vigalma, bánata, gondja és a sok-sok éjszakát felémészto tervezetése.

Ive Prčić — elődjei útján elindulva — érdeklődésének előbb leűkítette, majd az első gyöngyszemek birtokában már egyre jobban kiűszesítette sokoldalúságával kezdte gyűjtögetni és feldolgozni a bunyevác-sókác népköltési remekeket és hagyományokat. Eleinte a folklór minden területe vonzotta: a népdaloktól a népmesékig, a népszokásoktól a népi játékokig. A távoli szállások világában egyszerre tengernyi anyag tárult elébe, sókkal mélyebb etnográfiai és művelődéstörténeti vonatkozásokban, mint amilyenek kezdő éveiben vélte, amikor ünneptélyes alkalmakkor inkább csak tisztelettel beszéltek és írogattak róla. Felismerte, hogy századok hagyatékáról van szó, s ennek a rendkívül gazdag folklórnak minden ágazata egy teljes embert (egy teljes emberéletet) kíván, ha kutató és gyűjtőmunkáját — a lehetőségekhez mérten — maradéktalanul el akarja végezni. A töredék nem teljes, és kiegészítése, folytatása mindig újrakezdést követel.

Maga a gyűjtő is lírai lélek volt: ez az adottsága és a feladat nagy-

ságának felismerése készítette arra, hogy a birtokában levő anyag ismeretének egy általa — mint östetetés által — elérhető szintjén a népköltészet apró remekeinek gyűjtésére szentelje életét. Így az alkalmi dolgozatok, megemlékezések és a hagyományos ünnepek jelentőségét leíró cikkek, naplójegyzetek után 1939-ben már a *Bunyevác népköltészet* című kötetével jelentkezett. Az apró munkák után ebben a művében jelentkezik először a rendszerező, aki úgy véli, hogy nyelvtanemlékek birtokában s aktivizált hallásával kiérzi a sorokból, a versekből, talán még a pusztá jelzésekből is, hogy a népköltészetnek minden korban és az ember minden (gyermeki vagy fejlettebb) életkorában más és más hajtása van; mindig onnan jön, ahonnan ihletését kapja, s mindig arra tart, amerre, ahová űzen. Első kötetében a gyűjtemény ciklusokra bontása főleg a népi énekek már a hagyományok szerint gyakorlatban élő rendjét követte az istenes és a gyermekdaloktól kezdve a vigalmi és alkalmi (groktallice) dalokig. Tehát inkább a régi énekes könyvekre hasonlított. Most megjelent újabb gyűjteménye már a szerkesztők rendszerezésében került az olvasó asztalára: az ifjúsági és szerelmi dalok után a bećarac, a šaranac, a šalajdan, a divojačka i momačka pisma ciklusait ezeknek a műfaji követelményeknek megfelelően igyekeztek feldolgozni s beállítani a terjedelmes gyűjtemény sokszínűségi kompozíciójába.

Ha Ive Prčić megtett útját első kötetétől eddig az időben és térben sokfelé kiterjedő gazdag hagyatékgig taglaljuk, akkor munkássága újabb vonatkozásaiban is külön figyelmet érdemel és sokoldalú elemző munkát igényel. Maga a kötet győz meg bennünket arról, hogy sokkal többet végzett, mint amennyi gyűjtőmunkásságából ma a köztudatban él. A verssorok olvasása közben nem lehet kitérni az elől, hogy az olvasó az egyik, vagy a másik ciklus strófaiban ne találkozzék rokonvonásokkal s a minden korban jelenvaló kölcsönhatásokkal, jöllehet ez csupán egy része annak, amit a gyűjtő kéziratokban hátrahagyott. Így is nyereség: gazdagító, további kitarló, alapos munkára serkentő mű, melyből kiűzódik, hogy gyűjtői

szerepének s a folklórhoz való viszonyulásának művelődéstörténeti vonatkozásai is vannak. Munka közben, bolyongásai közben papírra vett sorai, élettörténete is olyan adalék lehet, mely nélkül munkájának teljessége el sem képzelhető. Biztató, hogy a zárószóban erre ígéretet kaptunk.

A szerénység és a szegénység sokáig a tervezgetéseknél állította meg, vagy fékezte le azokat a kezdeményezéseket, amelyek már korunk igényeihez mért kiadói tevé-

kenységet szerettek volna kifejtteni. Sok gyűrközés után az OSVIT könyvkiadó most olyan kötettel jelentkezett, amely vállalkozásban, tartalomban és Dragoslav Stojanović-Sip és Sáfrány Imre fedőlaptervét külön hangsúllyal kiemelve — formai kivitelezésben is komoly figyelmet érdemlő munka. Ive Prčić gyűjteménye Geza Kikić századokat átfogó tanulmányával kiegészül és Bela Gabrić sok ismeretlen adatot tár fel a szerzőről, amely beharangozó is lehet egy elkövetkező műhöz.

VÖLGYI ENDRE

A FÉNY FÜRTJEI

IVAN PANČIĆ: *Grozdovi svetlosti*. Bagdala, Kruševac, 1970.

A Rukovet körül tömörülő horvát és szerb írók és a kruševaci Bagdala közötti régi, rokonszenves, de nem elég dinamikus könyvkiadási csereegyezmény keretében jelent meg Ivan Pančić *A fény fürtjei* (Grozdovi svetlosti) című, szerény külalakú verseskötete.

A szerző az elmúlt másfél évtized alatt nem bizonyult termékeny írónak. Ezt még akkor is meg kell állapítanunk, ha tudjuk, hogy képességeinek jó részét műfordítói és szerkesztői tevékenységnek szentelte. Mégis meglepéssel vesszük tudomásul, hogy költészete nem statikus, nem zárkózott be sem egy kölcsönvett, sem egy önmaga által megteremtett tartalmi és formai keretbe: ahogyan érik mint ember, úgy lesz emberibb a költészete; ahogyan a világ változik körülötte, úgy változik az ő viszonya is a világgal, az étellel szemben.

Már első 3×10 című, két szabadvai költőtársával együtt 1957-ben kiadott kötetében biztató jeleket fölmutató, egyéni hangú versekkel jelentkezett. Később mintha rá-

döbönt volna arra, hogy nem az igazi úton jár, hogy érlelni, táplálni kell a költői gondolat verssé való transzponálását, s egyre ritkábban jelentkezett. Jogosan merült föl bennünk a kétely: talán nincs is több mondanivalója, talán elapadt írói vénája?

Aztán újabb kötetel jelentkezett a *Felhő a tenyéren* (Oblak na dlanu) cíművel. Ebben — ötévi hallgatás után — az írói felelősség, az elmélyülés és egyéni útkeresés első állomásához érkezett. Meggyőzőerű vall a tájról, melyhez gyermekkorának élményei kötik, az emberről akihez görcsösen ragaszkodik.

Röghözkötöttségével és a költő paletta szingadzagságával a tanyavilág szélesre tárt panneau-ját fest meg egyik-másik költeményében. *A Furulyázik a múlt* (*Prošlost frulari*, című versében hitelesen és rokonszenves invencióval tárja elénk ez a sajtóságos világot:

*Psi laju pokojnike, salaš, tištnu;
Priče o Mravljem caru, adetu i strahu
rastu ko gljive na trščanom krovu,
dok ratovi huje kroz paorsku glavu...*